

ცირკულარული ეკონომიკის მოდელის დანერგვის გამოწვევები და პერსპექტივაში საქართველოში

ბელა კუტიბაშვილი,
სტუ-ს დოქტორანტი

ანოტაცია

სტატიაში განხილულია საქართველოს ცირკულარულ ეკონომიკურ მოდელზე გადასვლის შესაძლებლობები და უახლოესი პერსპექტიული პერიოდის გამოწვევები.

ევროკავშირი ცირკულარული ეკონომიკის მართვაში მთავარ მოთამაშეებად ბიზნესს და მომხმარებლებს მიიჩნევს. ევროკავშირის აქტიური ჩართულობით შემუშავებული იქნა ცირკულარული ეკონომიკის მარეგულირებელი ჩარჩო. 2015 წელს ევროკომისიამ „ცირკულარული ეკონომიკის პაკეტი“ წარმოადგინა. აღნიშნულ პაკეტში შედის დოკუმენტი: „ციკლის ჩაკეტვა – ევროკავშირის სამოქმედო გეგმა ცირკულარული ეკონომიკისათვის“, რომელიც წარმოადგენს ევროკავშირის სამოქმედო გეგმას და მოიცავს 54 კონკრეტულ ქმედებას. მათი შესრულების გრაფიკს და მონიტორინგს. ნარჩენების მართვისა და გადამუშავების დირექტივას, რომელიც მიღებული იქნა 2018 წლის ივლისში.

ავტორის მიერ სტატიაში დიდი ყურადღება აქვს დათმობილი საქართველოში ცირკულარული ეკონომიკური მოდელის დანერგვის შესაძლებლობების განვითარებას და დამუშავებული აქვს შესაბამისი რეკომენდაციები ცირკულარულ ეკონომიკურ მოდელზე ეტაპობრივად გადასასვლელად.

ცირკულარული ეკონომიკურ მოდელზე გადასვლა საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს ქვეყნის მიერ მდგრადი განვითარების 17 მიზნის მიხედვით 2030 წლისათვის დასახული პარამეტრების მიღწევას და ქვეყანაში საზოგადოების ცხოვრების დონის მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას და გაეროს ქარტიის ფუნდამენტურ პრინციპის „არავინ დარჩეს განვითარების პროცესის მიღმა“ მოთხოვნების დანერგვას.

საკვანძო სიტყვები. ცირკულარული ეკონომიკა, ბაზელის კონვენცია, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება, ნარჩენების მართვა.

CHALLENGES OF THE INTRODUCTION OF THE CIRCULAR ECONOMY MODEL AND THE PERSPECTIVE IN GEORGIA

Bela Kutibashvili,
PhD student of GTU

RESUME

The article discusses the opportunities for Georgia's transition to a circular economic model and the challenges of the near future.

The European Union considers businesses and consumers to be key players in managing the circular

economy. With the active involvement of the EU, a regulatory framework for the circular economy has been developed. In 2015, the European Commission presented the “Circular Economy Package”. This package includes the document: “Cycle Closing - EU Action Plan for the Circular Economy”, which is the EU Action Plan and includes 54 specific actions. Scheduling and monitoring their implementation. Waste Management and Recycling Directive, adopted in July 2018.

The author's article focuses on the development of opportunities for the introduction of the circular economic model in Georgia and has developed relevant recommendations for the gradual transition to the circular economic model.

The transition to a circular economic model will ultimately ensure that the country achieves its 2030 goals for sustainable development, significantly improves the standard of living in the country, and implements the fundamental principles of the UN Charter: “No one should be left out of the development process.”

Keywords: Circular Economy, Basel Convention, Extended Producer Obligation, Waste Management.

შესავალი

ცირკულარული ეკონომიკა თანამედროვე ეკონომიკური მოდელია, რომლის მთავარი არსია რესურსების ეფექტიანი გამოყენებისკენ სწრაფვა მოხმარების შემცირების, გრძელვადიანი გამოყენების, პირველხარისხოვანი რესურსების ფლანგვის შეჩერების, პროდუქტებისა და მათი შემადგენელი კომპონენტების ცირკულარული გამოყენების გზით. ცირკულარულ ეკონომიკას შეუძლია მთავარ მოდელად იქცეს, რადგან სწორხაზოვანი ეკონომიკა გარემოზე მავნედ ზემოქმედებს და იწვევს რესურსების ამონუშვას.

კვლევის პროცესში შევისწავლეთ უცხოური და ქართული კომპანიების გამოცდილება წრიული ეკონომიკის მოდელის დანერგვის მიმართულებით. კომპანიები, საქმიანობიდან გამომდინარე, ნერგავენ გადამუშავების, აღდგენის, წარმოებაში დაბრუნებისა და ხელახალი გამოყენების პრინციპებიდან ყველას ან ზოგიერთს.

ცირკულარული ეკონომიკის მიმართულებით ქართული პრაქტიკის შესასწავლად, ინტერნეტში იძებნება ათეულობით ისეთი საწარმო, რომელიც გადაამუშავებს ქალაქს, მუყაოს, პლატმასს, შუშას, სხვადასხვა ლითონსა და საბურავებს. გარდა ამისა, ვხვდებით საკვები მცენარეული ზეთის შემგროვებელ და გადამამუშავებელ საწარმოებსაც.

ძირითადი ტექსტი

ევროკავშირი ერთერთი პირველია, რომელმაც აქტიურად დაიწყო ცირკულარული ეკონომიკის კვლევა. დღეისათვის ცირკულარულ ეკონომიკას მკვლევართა სია ასე გამოიყურება, პირველ ადგილზეა გერმანია, მეორე ადგილზეა-დიდი ბრიტანეთი, მესამეზე-საფრანგეთი, მეოთხეზე -ავსტრია და მეხუთეზე-იტალია. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ცირკულარული ეკონომიკის კვლევასა და განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი აქვს შეტანილი აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს, როგორიცაა: პოლონეთი, უნგრეთი, სლოვენია, ხორვატია და ა.შ.

ცირკულარული ეკონომიკური განვითარების მოდელი წრფივი ეკონომიკური განვითარების ალტერნატიული მოდელია. ამ მოდელის საშუალებით მზა პროდუქციას კიდევ უფრო დიდხანს უნარჩუნდება სასაქონლო ღირებულება და სასიცოცხლო ციკლი. ხოლო სასიცოცხლო ციკლის ბოლოს პროდუქციის ნარჩენების გადამუშავებით ახალ სიცოცხლეს იძენენ.

ეკონომიკის გადაყვანა ცირკულარული განვითარების მოდელზე უზრუნველყოფს წარმოების ახალ შესაძლებლობებს:

- ნარჩენების შემცირებას;
- რესურსების გამოსავლიანობის გაზრდას;
- ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას;
- რესურსების დეფიციტის პრობლემის მოგვარებას;
- წარმოების ახალი მიდგომების გამოყენებით გარემოს ზიანის მინიმუმამდე შემცირებას.

ცირკულარული ეკონომიკის ფუნქციონირების ძირითადი პრინციპებია:

- პროდუქციის წარმოებისას მოხმარების და ნარჩენების წარმოქმნის შემცირება;
- ახალი ბიზნეს მოდელების და სტრატეგიების გამოყენება, რომელიც პროდუქციის მოხმარების პერიოდს ახანგრძლივებს;
- პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლის ბოლო ეტაპამდე პროდუქციის წარმოების მოხმარებას და გადამუშავებას კვლავწარმოების ციკლის შეკვრა.

ცირკულარულ ეკონომიკაში დაინტერესებული მხარეების ჩართულობას უზრუნველსაყოფად აუცილებელია ხელისუფლების ყველა რგოლის, ბიზნესის, ინოვაციორების და ფინანსური წრეების, მომხმარებელთა და ფართო საზოგადოების აქტიური ჩართულობა. ამ მიზნის მიღწევისათვის აუცილებელია ურთიერთანამშრომლობის პლატფორმების შექმნა, რათა ბიზნესებს შორის კავშირურთიერთობა მჭიდრო გახდეს და ასევე აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან გარანტიორის როლში გამოსვლა, რათა მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი კომპანიებისთვის ცირკულარულ ეკონომიკაში ჩართვის რისკები.

საქართველოს ცირკულარული ეკონომიკის მოდელზე გადასვლის მიზნით აუცილებელია „ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია 2016-2030 წლების“ მოთხოვნების და „ნარჩენების მართვის კოდექსით“ გათვალისწინებული რეგულაციების განხორციელება. ამ კუთხით აღსანიშნავია სამომავლოდ ეროვნულ დონეზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (მგვ) სისტემის დანერგვა, რომელიც „ნარჩენების მართვის“ კოდექსის მთავარი მოთხოვნაა. ნარჩენების მართვის გრძელვადიანი სტრატეგია მიზნად ისახავს კონკრეტული ქმედებების გატარებას სხვადასხვა სახის ნარჩენების მართვისათვის (იხ. ცხრილი 1)

ცხრილი 1

სხვადასხვა სახის ნარჩენების მართვისათვის მინიმალური მოთხოვნების უზრუნველყოფა 2030 წლამდე პერიოდისათვის

დასახელება	2025	2030
ბატარაები	50%	80%
ზეთები	75%	90%
შესაფუთი მასალები	75%	90%
ელექტრო და ელექტრო მოწყობილობები	50%	80%
საბურავები	70%	90%
აკუმულატორები	80%	90%
ამორტიზებული სატრანსპორტო საშუალებები	50%	80%

წყარო: ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია 2016-2030 წლები

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველო არის „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვებისა და მის განვითარებაზე კონტროლის შესახებ“ ბაზელის კონვენციის მხარე, გამომდინარე აქედან საქართველომ უნდა უზრუნველყოს სხვადასხვა სახის ნარჩენების გარემოს დაცვის თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვა.

ბაზელის კონვენციის და OECD-ის რეკომენდაციებით გათვალისწინებით საქართველოს აქვს ვალდებულება დანერგოს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება, როგორც შერჩეული სახეობის ნარჩენების მართვის ეფექტიანი საშუალება.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) არის საშუალება რომელიც უზრუნველყოფს ნარჩენების მართვას და მიზნად ისახავს პროდუქციის ხმარებიდან ამოღებას შემდეგ მასალების დანაკარგების მინიმუმამდე შემცირებას. მწარმო-

ებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა აღიარებს შემდეგ დაინტერესებულ მხარეებს: მწარმოებლები და იმპორტირება, დისტრიბუტორები, ნარჩენების მართვაში ჩართული ორგანოები (შემგროვებლები, გადამამუშავებლები, მუნიციპალიტეტების ორგანოები, გარემოსდაცვითი ზედამხედველების უწყებები და ა.შ.)

განვითარებად ქვეყნებში მათ შორის საქართველოშიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) სისტემის დანერგვამ შეუძლია ხელი შეუწყოს ნარჩენების მართვის სექტორში კერძო ინვესტირების მოზიდვას. საქართველოში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) დანერგვა საშუალებას მოგვცემს შევქმნათ ახალი სამუშაო ადგილები, მათ შორის ასეთი სამუშაო ადგილები, სადაც შესაძლებელია დავასაქმოთ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები.

საქართველოში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR) სისტემის დანერგვისათვის აუცილებელია ცენტრალური რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების აქტიური თანამშრომლობა თითოეული უწყების როლი და პასუხისმგებლობები კონკრეტულად უნდა იქნეს გამოკვეთილი.

საქართველოსთვის მეტად საინტერესოა საფრანგეთის გამოცდილება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ტანსაცმელზე, თეთრეულზე და ფეხსაცმელზე. 2008 წელს საფრანგეთში ნარჩენების მდგრადი მართვის სფეროში ევროპის გარემოსდაცვითი სტანდარტების შესაბამისად ჩამოყალიბდა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) სქემა ტანსაცმლის, თეთრეულის და ფეხსაცმლის მწარმოებლებისათვის, დისტრიბუტორების და იმპორტიორებისათვის. აღნიშნული რეგულაციის მიზანია აიძულოს ბიზნესი, რომ ბაზარზე მათი განვითარებასთან ერთად იზრუნოს მათი ხმარებიდან ამოღებაზეც. ამ დარგში აკრედიტებულ კომპანია Eco TLC-ს მწარმოებლები მომსახურებისათვის ყოველწლიურად უხდიან გადასახადს.

Eco TLC-ის შეგროვილი თანხებს იყენებს ნარჩენების რეციკლირების ახალი მეთოდების ასათვისებლად. მწარმოებლების მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობისა და ზომის მიხედვით ტანსაცმელსა და საოჯახო თეთრეულის ერთ ერთეულზე (დღგ-ს ჩაუთვლელად) გამომდინარე ზომიდან შეადგენს 0,00132-დან 0,0588 ევ-

როს. ასეთი განაკვეთები მოქმედებს ფეხსაცმლის დროსაც.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემას საქართველოში დანერგვა უზრუნველყოფს ცირკულარული ეკონომიკურ მოდელზე საბოლოოდ გადასვლას და ნარჩენების მართვის თანამედროვე ტექნოლოგიური მოდელის დანერგვას, რომელიც საბოლოო ჯამში 2030 წლისათვის ქვეყანას საშუალებას მისცემს ნარჩენების მართვის შესაბამის პარამეტრებზე გასვლისა. ამ მიზნის მიღწევისათვის აუცილებელია ცენტრალური და ადგილობრივი დონეზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) სისტემის დანერგვა და სტრუქტურული ერთეულების ფორმირება. ამასთან ერთად შესაბამისი ცვლილებები უნდა შევიდეს საქართველოს „ნარჩენების მართვის კოდექსში“. დაიხვეწოს ამ კოდექსში გარკვეული მუხლების მოქმედების სპეციფიკა და კანონქვემდებარე აქტები.

ცირკულარული ეკონომიკურ მოდელზე გადასვლა საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს ქვეყნის მიერ მდგრადი განვითარების 17 მიზნის მიხედვით 2030 წლისათვის დასახული პარამეტრების მიღწევას და ქვეყანაში საზოგადოების ცხოვრების დონის მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას და გაეროს ქარტიის ფუნდამენტურ პრინციპის „არავინ დარჩეს განვითარების პროცესის მიღმა“ მოთხოვნების დანერგვას.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. „ნარჩენების მართვის კოდექსი“ თბ. 2014
2. „ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია 2016–2030 წლები“ თბ. 2016
3. Eco TLC-ს Mettrurs en Marche'. წყარო: <http://www.ecotec.fr/page-297-information-in-english.html>
4. Elen Macarthur Corporation (2017) A. new textiles economy: Regesiging fashion's future
5. www.Statistik. Ge.
6. <http://environment.cenn.org/ge/>
7. <https://www.marketer.ge/what-is-circular-economy/>
8. <https://sustainability.ge/category/economy/circular-economy/>
9. <http://conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=1&cat=pers&leng=ge&adgi=1320&title>